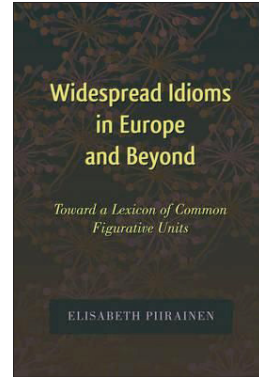

Euroopa keelte fraseoloogilisest ühisosast

Elisabeth Piirainen 2012. *Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units*. International Folkloristics Vol. 5. Toimetajad Alan Dundes, Wolfgang Mieder. New York: Peter Lang. 591 lk.

Elisabeth Piirainen on fraseoloog, kelle huviobjektiks on olnud keele kujundlikud väljendid juba ligi 40 aastat. Germanisti taustaga Piirainen on pikka aega uurinud eelkõige alamsaksa keele (täpsemalt vestmünsteri dialekti) ja flaami keele fraseoloogiat. Viimase aastakümnega on ta tõusnud olulisimaks nüüdisaegse fraseoloogiateooria arendajaks. Koos Dmitri Dobrovolskiga on Piirainen avaldanud kolm mahukat uurimust: *Symbole in Sprache und Kultur. Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive* (1996), *Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives* (2005) ja *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte* (2009). Nendele töödele on omane näha keelespetsiifiliseks peetavat fraseoloogiat universaalse ilminguna, mis on määratletud mitte niivõrd keeleliselt, kuivõrd kultuuriliselt. Loomuliku jätkuna asus ta 2006. aastal tööle projektiga, mille eesmärgiks sai tuvastada võimalikult paljudele Euroopa keeltele ühised fraseologismid. Lähemalt võib projekti *Widespread Idioms in Europe and Beyond* arenguloost lugeda internetist (<http://www.widespread-idioms.uni-trier.de/>).

Mahukas, ligi 600leheküljeline raamat *Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units* koosneb neljast teoreetilisest peatükist ja kuuest konkreetse aineküsimuse analüüsi sisaldavast peatükist.

Sissejuhatavalt arutleb Piirainen Euroopa mõiste üle lingvistikas, käsitleb keelelist tüpoloogiat, Euroopa keelelist mitmekesisust. Autor leiab olevat sobimatu rääkida mingitest ainult Euroopale omastest keeleilmingutest ning eelistab ise mõistet *widespread* ehk kaugeleulatuv. Oma seisukohtades toetub Piirainen projektile *Typology of Languages in Europe* (ja selle allprojektile *Atlas Linguarum Europae*), mis tegeleb Euroopa kui keelelise alaga, üritades välja selgitada Euroopa keelte ühisosa. Autori eesmärk on viia kokku ühelt poolt Euroopa raamistik, teisalt konventsionaalsed väljendid.

Fraseoloogiat on peetud väga pikka aega keeruliste küsimuste tandriks, iseloomulikuks võib pidada selle loomust, mis ei allu hõlpsalt rangetele kriteeriumitele, mida tavatsetakse keeleilmingutele omistada. Nii on tuntud lingvist Otto Jespersen omistanud fraseologismile suisa despootlikkust, kapriissust ja seletamatust (1924). Ka Piirainen mainib rohkem kui korra fraseoloogia uurimisega seotud kitsaskohti. Enamik kontrastiivsetest töödest iseloomustab Piirainen sõnul sildistamine. Nii toob ta näite, et enam kui neljas keeles leitud ühisjoonte alusel nimetatakse väljendeid automaatselt europanismideks, internatsionalismideks või koguni universaalideks. Säärast suundumust peab Piirainen ennatlikuks. Iseäranis vastuolulisena kõlab tema arvates levinud saksakeelne termin *Europäische Universalien*, mille puhul mõistetakse viimast komponenti küll pigem metafoorselt. Sama eurokesksust omistab Piirainen ka uuemaageelsele mõistele *euroversal*, mida kasutavad Euroopa keelte tüpoloogia arendajad. Ka leksikoloogias pärinevat *internatsionalismi* mõistet seostatakse uurimustes pigem Euroopa

kui teiste keeltega, mistõttu on seegi autori meelest ebatäpne. Samas on sellel mõistel kujunenud välja oma koht fraseoloogiauringutes. Seesuguste universaalide leidmisele keskendunud tööde põhiprobleemina toob Piirainen välja nende empiirika ja metodoloogia puuduliku süsteemsuse.

Kõige selle taustal on Piirainen pidanud parimaks mõisteks hoopiski neutraalset *widespread idioms* (lühendatult WI), mille eestikeelse vastena kasutan siinkohal “levinud idioomid”. Antud töö keskseks mõisteks on konventsionaalne kujundlik keeleüksus (*conventional figurative unit*). Eelistades kasutada konventsionaalse kujundliku üksuse tähenduses mõistet *idioom*, lahkab ta lähemalt ka seesuguseid keeleüksusi nagu kujundlikud üksiksõnad ja vanasõnad. Nagu autor rõhutab, sobib tavapärase kujundlik keeleüksus märksa paremini nn katusterminiks kui fraseem. Piirainen eritleb sellega seoses kolme dihhotoomiat, mis on omavahel seotud: konventsionaalsed (ehk leksikaliseerunud) *vs* vabalt loodud kujundlikud üksused, kujundlikud *vs* mitte-kujundlikud üksused ja ühesõnalised *vs* mitmesõnalised üksused. Ta mainib ka semiootilist lähenemisnurka fraseoloogiale, kõneldes fraseoloogiast kui sekundaarsest semiootilisest süsteemist. Paraku ei osuta Piirainen Grigori Permjakovile, kellelt tegelikult pärineb arusaam fraseologismidest kui sekundaarsetest märkidest.

Rääkides kujundlikke väljendeid tähistavatest terminitest, tõdeb Piirainen, et Euroopa fraseoloogias valitseb endiselt üpris mitmekesine terminoloogia. Üldiseks konventsionaalset mitmesõnalist väljendit märkivaks terminiks on kujunenud fraseemi/fraseologismi mõiste. Kuigi seejuures võidakse mõelda üpris erinevaid ilminguid (idioome, vanasõnu, kollokatsioone ja argivormeleid), peetakse fraseologismide tuumaks siiski idioome. Piirainen peab ebaõigeks suundumust paigutada kõik vormelipäraseid keeletükseid fraseoloogia alla, sest sugugi kõik stereotüüpsed üksused ei kuulu keelesüsteemi ehk mentaalsesse leksikoni (nt palved, lastesalmid, stereotüüpsed vormelid).

Piirainen on otsustanud antud töös idioomi mõiste kasuks, seejuures on eritlemise olulisimaks aluseks väljendi suur kujundlikkus. Idioomi kujundlik komponent (*image component*) on see, mis sisaldab mõistmiseks vajalikku, moodustades vahelüli idioomi leksikaalses struktuuris sisalduva sõnasõnalise tähenduse ja tema kujundliku tähenduse vahel. Just semantiline ambivalentus ühendab antud leksikoni kaasatud üksusi. Uurimuse teoreetilise raamistiku moodustab Piiraineni ja Dobrovolski ühistööna sündinud teooria *Conventional Figurative Language Theory* (käsitluse leiab nende 2005. aastal ilmunud väljaandest *Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives*). Tavapärast moodustavad idioomid keskse ja püsiva osa fraseemidest ning neile omistatakse stabiilsust, idiomaatilist ja polüleksikaalsust. Piirainen peatub neil kriteeriumitel lähemalt ning leiab, et kuigi idioomide registreerimist sõnaraamatutes võib lugeda nende konventsionaliseerumise märgiks, võivad leksikonis kajastumine ja tegelik kasutamine olla kaks eri asja.

On tähelepanuväärne, et kõnealuses uurimuses ei tehta vahet mitmesõnaliste ja ühesõnaliste fraseoloogiliste üksuste vahel. Asjaolul, et eri keeltes võib ühe ja sama idioomi struktuur olla erisugune, ei mõjuta Piiraineni sõnul kuidagi levinud idioomide võrdlust. Kujundlike liitsõnadega seoses toob Piirainen välja keelte analüütilisuse ja sünteetilisuse, mille alusel on mõned keeled teistest altimad liitsõnu moodustama (toob näitena ungari ja eesti keele). Kuna keelte tüpoloogilised iseärasused ei mõjuta tema arvamuse kohaselt kujundi komponente ega kujundlikku tähendust, leiabki autor mõttekama eelistada konventsionaalse kujundliku üksuse terminit fraseemile. Piirainen nendib sedagi, et kujundlikke ühesõnalisi (ehk siis liitsõnalisi) üksusi on uuritud tunduvalt

vähem ning üldjuhul pole neid fraseoloogia sõnaraamatutes. Käsitledes fraseoloogia ja vanasõnade suhet, rõhutab autor, et antud uurimuse seisukohalt on olulised vaid kujundlikud vanasõnad. Ta toob esile suundumuse, et vanasõnalist päritolu fraseoloogilised üksused (*proverbial phrases*) on pigem parömioloogia uurimisala, st fraseoloogilisest uurimistööst jäetakse nad enamasti välja. Idioomid, millel on seos vanasõnadega, on tema arusaama kohaselt kas kujunenud vanasõnadest, või on nende ja vanasõna vahelist piiri keerukas määratleda. Küsitluse tulemustele toetudes nendib Piirainen, et keeliti võib seesuguste üksuste eritlemine olla vägagi erinev, st mis ühes keeles toimib idioomina, on teises keeles tuntud pigem vanasõnavormis. Või siis on vanasõnast eelkäija ajaloohämarusse vajunud ning tuntakse üksnes idiomaatilist väljendit.

Leksikoni puhul on olulisim struktureerimine, st küsimus, kuidas esitada keeleüksusi, antud juhul idioome, võimalikult korrastatult. Leksikaalsete üksuste esitamise võimalused on sõnaraamatus erinevad, kuid Piirainen osutab näidete toel, et nii tähestikuline kui ka temaatiline rühmitamine ei anna väljendite päritolu osas head tulemust. Parimaks peab ta lähtumist kujundlike üksuste päritolust nii palju kui see on võimalik. Seejuures on võtmeküsimuseks nende väljendite tegelik etümoloogia (*true etymology*). Seda ei ole aga võimalik tuvastada kultuurilise teadmusega. Nagu märgib Piirainen, on minevikus peaaesjalikult tegeletud idioomi süntaksi, semantika ja pragmaatikaga, idioomi variaablusega eri tüüpi tekstides ja fraseologismide komparatiivse analüüsiga. Alles päris viimase aja uurimused on huvitunud idioomist mitte pelgalt keeleilmingu, vaid ka kultuurilise fenomenina. Seejuures osutab Piirainen eelkõige enda ja Dobrovolski töödele, aga ka teistele fraseoloogiauurijatele, nagu A. Cowie, V. Teliya, G. Greciano. Oma panuse seesugusesse arengusse on tema sõnul andnud kognitiivne pööre. Antud uurimuse kontekstis tähendab see, et küsitud 380 idioomi on ilmselge motiveeringuga, st enamik eri keelte eksperte omistasid neile oma teadmiste struktuurist lähtuvalt konventsionaliseerunud tähenduse. Semantiline läbipaistvus on Piiraineni sõnul idioomide ulatusliku leviku eeldus. Enamik idioome on motiveeritud semantiliselt, seejuures on tegu kahesuguse motiveeringuga: metafoorne ja sümboliline. Puhtalt semantilist motivatsiooni esindavate tüüpide kõrval tõstab ta antud uurimuse vaatevinklist olulisimana esile intertekstuaalsuse. Seda tuleb siinkohal mõista kui konventsionaalse kujundliku üksuse ja kirjapandud tekstide suhet. See seos on üpris komplitseeritud, sest enamasti ei ole see seos selgelt ja otseselt motivatsiooni aluseks, vaid pigem kajastub mingil määral üksnes nende etümoloogias. Seega on motivatsioon ja etümoloogia Piiraineni käsitluses kaks erinevat ilmingut. Inimesed, kes on tuttavad väljendi kirjandusliku allikaga, motiveerivad seda intertekstuaalselt, need aga, kellel see teadmus puudub, toetuvad metafoorsele tõlgendusele. Lisaks selgetele motivatsioonitüüpidele võivad ühes ja samas idioomis olla koos erinevad tüübid ning sel puhul saab rääkida segunemisest. Ent nagu märgib Piirainen, puudub enamikul keelekasutajatest intertekstuaalne teadmus. Rahvaetümoloogiale toetumist peab ta ebaõnnestunuks, kuna see tähendab enamasti kujundi tõlgendamist lähtuvalt otsesest tähendusest, mis eirab ajaloolist konteksti (ehk tegelikke allikaid). Antud leksikoni struktureerimise eeltingimuseks on täpse etümoloogia olemasolu. Enamasti on sel juhul abi ka varasematest lingvistilis-ajaloolistest uurimustöödest. Piirainen tõstab esile Lutz Röhrichit ja Keith Spaldingit, sekundaarallikatest Wolfgang Miederi bibliograafiaid.

Leksikonis sisalduvate idioomide valikukriteeriumiks sobis Piiraineni sõnutsi kõige paremini just ajalooline, mitte sünkrooniline lähenemine. 190 väljendi puhul on kindlaks tehtud nende pärinemine olemasolevatest allikatest. On selge, et levisid mitte pelgalt

idioomid, vaid eelkõige tekstid, mis toetasid idioomide levikut. Antud väitega seoses osutab Piirainen taas parömioloogiale, kus intertekstuaalne aspekt on hästi tuntud. Projekti väljundina mõeldud leksikoni esimesesse väljaandesse on Piirainen koondanud just need väljendid, mille puhul on olnud võimalik kindlaks määrata allikmaterjalid. Viimaste alusel on moodustatud kuus suuremat rühma, mis on ühtlasi ka omaette peatükid: antiik, piibel, muud iidised allikad, järelklassitsistlikud kirjanduslikud tööd, keskaegsed ja reformatsiooniaegsed vanasõnad ja vanasõnalised väljendid; valmid, rahvajutud ja legendid.

Idioomid, mis pärinevad tekstidest, võivad olla kahesugused: otsesed tsiteeringud või vihjed tekstilisele alusele. Sama hästi võivad mõlemad esineda koos ühes idioomis. Seega võib side alustekstiga olla tugevam või lödvem. Samuti võib intertekstuaalselt seotud tekstidel leiduda paralleele väljaspool teksti ennast, sel juhul on tegemist polügeneesi ehk paralleeltekkelise ilminguga. Otsese tsitaadi puhul on kujundlik üksus tekkinud selle tõttu, et keelekasutajad ei tea tsitaadi algset päritolu ega sedagi, et tegu on tsitaadiga. Teine, kõige suurem rühm intertekstuaalset päritolu väljendeid on taandatud hästituntud lugudele. Nad kujutavad endast teksti teatud osade või põhiideede kvintessentsi: piibel, kreeka mütoloogia, valmid, muinasjutud, kirjanduslikud tekstid. Siia kuuluvad ka rahvajutud, anekdoodid ja legendid, mis Piiraineni sõnul on idioomide allikatena väheuuritud valdkond. Kolmanda rühmana eritleb autor väljendeid, mis esindavad korraga mõlemat mainitud rühma. Raamatute pealkirjad, näidendid, filmid on ühtaegu nii tsitaadid kui ka viited. Tsitaat ja mingi loo sisu võivad olla lahutamatu seotud, aga seda on keeruline tuvastada, sest sedalaadi idioomide allikad olid ringluses kauges minevikus. Väljendi samaaegne esinemine paljudes varastes allikates osutab Piiraineni käsitluses väljendi vanasõnalisusele ja laialdasele tuntusele ammustel aegadel.

Kolmandas teoreetilises peatükis annab Piirainen ülevaate idioomide valimise kriteeriumitest, teoreetilisest raamistikust, sh leksikoni metakeelest. Uurijana ta küll ei kehtestanud kindlat keelte arvu alammäära, ent märgib, et üldjuhul esinesid väljavalitud idioomid vähemalt 20 keeles. Sääraste levinud idioomide määratlemise aluseks on kuus võrdväärselt olulist kriteeriumi: keeltevaheline geograafiline distant, keeltevaheline geneetiline distant, leksikaalne struktuur ja kujundikomponent; kujundlik tähendus, ajalooline arenemine; päritolu ja kultuuriline alus. Kõiki kuut kriteeriumi iseloomustab Piirainen lähemalt. Geograafiline kaugus tähendab, et keeled ei ole ruumiliselt lähedased, st idioom ei esine üksnes mingi teatud piirkonna keeltes. Geneetiline kaugus tähendab mitte-sugulust (geneetiliselt mitte-seotud), seega on välja jäetud idioomid, mis võivad ette tulla küll distantilt kaugel asetsevates, ent siiski keelesugulust omavates keeltes.

Mõiste "levinud idioom" võtab eelkõige arvesse tema ajaloolist arengut, st idioomid on keelemärgid, mida on pärandatud ajalooliselt ja vermitud kultuuriliselt. Sünkroonsest leksikaal-semantilise lähenemisest Piiraineni meelest levinud idioomide tuvastamiseks tihtipeale ei piisa. Arvesse tuleb võtta idioomide päritolu. Muid keeltevahelisi sarnasusi või iseärasusi on antud käsitluses eiratud (nt morfosüntaktilist vm vormilist sarnasust, pragmaatilist kvaliteeti või tekstilist käitumist). Samas rõhutab Piirainen, küll viidates Dobrovolskile, et absoluutsed ekvivalendid on äärmiselt harvad. Iseäranis kergesti kaldutakse sünkroonsest vaatevinklist hindama valesti semantilisi seoseid ning tulemuseks on fraseoloogias tuntud nn *false friends* ehk ekslikud ekvivalendid.

Neljandas peatükis annab Piirainen ülevaate keeleandmete kogumisest. Selleks oli aga eelnevalt vaja saada selgust keelesituatsiooni kohta Euroopas: milliseid keeli kõneldakse ja millistesse keelkondadesse need kuuluvad. Projekti teokssaamine sõltus peajasjalikult kaastöötajate võrgustiku loomisest, mis hõlmaks võimalikult paljusid Euroopa keeli. Esimese etapina üritas Piirainen luua nimekirja võimalikest WI-dest. See töö põhines eelneval teadmusel ning sõnaraamatute ja muude fraseoloogiateemaliste publikatsioonide läbivaatamisel. Levinud idioome otsiti mitteüksnes Lääne-Euroopa kesketest keeltest (inglise, prantsuse, hollandi ja saksa), vaid ka vene, kreeka ja soome keelest. Esimeses valikuringis tehti kindlaks 1200 idioomi, mis esinesid vähemalt viies või enam Euroopa keeles. Teise sammuna viidigi läbi algsed testid: eri keeltes levinud väljendid saadeti ekspertidele, kes esindasid geograafiliselt ja geneetiliselt erinevaid keeli – ungari ja eesti keel, poola, horvaadi ja bulgaaria keel, läti, islandi, norra, hispaania ja rumeenia keel. Juhul, kui mõne küsitud idioomi puhul ilmnes, et see ei esine sugugi kõigis testis osalevates keeltes, eemaldati see WI kandidaatide nimistust. Kolmas samm oligi kompetentsete kaastöötajate võrgustiku väljatöötamine. See sai teoks Euroopa fraseoloogiuurijate ühenduse *Europhras* kaasabil (sel põhjusel on teiseks Eesti konsultandiks ka siinkirjutaja). Seejärel saadeti laiali 450 idioomi-kandidaadist koosnev nimistu sooviga saada vastuseid, mis tuginevad keelevaldajate isiklikule kompetentsile. Lisaks muudeti küsitlus kättesaadavaks ka internetis, WI kodulehel, mis samuti tõi kaastöötajaid juurde. Paljud eksperdid toetusid mitte üksnes oma teadmusele, vaid otsisid informatsiooni nii internetist kui sõnaraamatutest. Tulemusena laekusid vastused 91 keele 250 eksperdilt (74 Euroopas kõneldavat keelt ja 17 väljaspool Euroopat kõneldavat keelt/keelevarianti), mille põhjal selguski, et enam kui 380 idioomi on määratletavad levinud idioomina. Euroopa keeled on rühmitatud nende geneetiliste seoste alusel, tulemuseks viis omaette rühma: 1) indoeuroopa, 2) uurali, 3) türgi, 4) kaukaasia, 5) semiidi. Neile lisanduvad veel baski ja esperanto. Tähelepanuväärse seigana tooksin esile, et soome-ugri keeltest, mis jäävad Euroopa ossa, on esindatud tervelt 11 (ungari, soome, eesti, karjala, vepsa, udmurdi, komi, mari, mokša, ersa, saami). Euroopast väljapoole jäävate keelte kohta laekus tagasiside internetis täidetava küsitluse teel. Piirainen nendib, et paraku on see osa materjalist esitatud puudulikult.

Keelte ülevaatele järgneb uurimustulemuste mikrostruktuuri kirjeldus leksikonis. Piirainen nendib, et kõiki kogutud andmeid ei ole ära toodud täispikkuses. Detailsem selgitus on antud mõne idioomi puhul, üldiselt eelistati kompaktses esitust. Idioomi esitlus koosneb järgmistest osadest: number-kood, idioomi tekst päisena (ingliskeelne), kujundliku tähenduse seletus, kultuuriline aluspõhi ja etümoloogia, viited, kommentaarid, andmestik. Kood koosneb tähest, mis osutab teatud kindlale valdkonnale (nt kombed ja rahvapärimus, ajalugu, kultuurilised saavutused, loomad käitumine, inimkeha) ja numbrist. Inglisekeelse vaste puudumisel on esitatud idioomi sõnasõnaline tõlge, millele järgneb saksakeelne vaste ja vahel ka ingliskeelne lähivaste. Kujundliku tähenduse selgitus üritab katta mingi idioomi ekvivalendile omistatavad tuumtähendused nii palju kui võimalik. Kultuuriliste seikade selgitused kujutavad endast kokkuvõtet idioomi päritolu, etümoloogia, kujundi ja allika kohta hetkeseisuga. Kõik allikad, mida märgitakse seoses kultuuriliste tagamaadega, on toodud kasutatud kirjanduse loeteluna eraldi punkti all. Kommentaarides esitatakse lühianalüüs informantide andmete alusel, märkused selliste seikade kohta nagu nt tähenduse keelespetsiifilised arengud, idioomi esinemus, morfosüntaktilise struktuuri erisused. Samuti tuuakse võimaluse korral ära pragmaatiline või stilistiline kirjeldus. Info selline esitamine annab Piiraineni sõnul ülevaate idioomi

areaalse ulatuse ja iseärasuste kohta. Kommentaaride ja andmete esitus on erinev, sõltudes sellest, kas tegu on leksikoni lühikese või pika kirjega. Esimesel juhul esitatakse kogutud keeleandmed tekstiosas. Sealjuures antakse sõnasõnalised tõlked vaid juhul, kui neid pole olnud võimalik kokku võtta. Juhul kui väljendid rühmituvad selgelt mingi kindla esilduva mõiste alla, ei ole järgitud keelkondade-põhist esitust. Ilmselgelt tulid kaugeleulatuvad sarnasused paremini välja just pikemas üksuse kirjelduses. Mis puutub probleemsetesse kohtadesse, siis näiteks keelesisese variaabluse korral on ära toodud vaid üks variant, see, mida informant on nimetanud põhilisena. Samamoodi ei ole idioomi vormistamisel järgitud tavapäraselt standardiseeritud lähenemist (nt verbi puhul infinitiivis esitamist) juhul, kui mõnes keeles eelistatakse infinitiivile muud vormi. Üheks keerulisemaks ülesandeks sai antud uurimustöö vormistamisel tõlkimine, st eri keelte idioomide sõnasõnaline tõlkimine inglise keelde. Otsustati (tõlgete ühtlustamisel aitas József Attila Balácsi), et idioomi kujundit edasi andev leksikaalne struktuur peab olema kesksel kohal, st tõlge peab olema võimalikult korrektne ja edastama tähendust võimalikult allika-lähedaselt. Samas ei ole väljendite keelespetsiifilist morfosüntaktilist ülesehitust tõlkes tingimata järgitud, Piiraineni sõnutsi läheks selline korrektne esitus vastuollu semantikaga.

Piirainen rõhutab, et antud leksikon ei ole pelgalt fraseologismide esitamine, vaid see on ühtlasi nii areaalingvistiline kui ka sotsiolingvistiline uurimustöö. Areaalingvistika mõistet kasutatakse siin nagu on seda defineerinud Jan Goossens – geolingvistilise mõistena ehk ruumiliselt eritletud nähtuse kartograafilise esitusena. Sotsiolingvistiline mõõde tuleb kõne alla keelte jaotamisel hästiarenenud kirjakeelteks (ehk standardiseerunud keelteks) ja vähemuskeelteks. Viimase puhul ei peeta silmas niivõrd kõnelejate hulka kuivõrd isoleeritust, kirjakeelse traditsiooni puudumist (nt alamsaksa, provanssaali, galiitsia). Kaardistamist on ruumipuudusel kasutatud küll vaid neil juhtudel, kui oli vajadus illustreerida silmatorkavalt erakordseid tulemusi.

Alates viiendast peatükist kuni kümnendani esitabki Piirainen levinud idioomide analüüsi vastavalt tuvastatud allikatele. Nagu autor tõdeb, on rühmitamine mõneti tinglik, sest näiteks esimese kolme rühma idioomide seas leidub neidki, mida kohtab tegelikult teisteski allikates. Ka on hulk tekste, mis ei ole üksnes intertekstuaalset päritolu, vaid on näiteks seotud ajalooliste seikadega, kommetega, ebausuga jpt. Samuti oletatakse antiikajast pärinevate ütluste hulk olevat suurem kui seni kindlaks tehtud. Erinevalt piibliütlustest ei ole klassikalist päritolu väljendeid samavõrra põhjalikult uuritud. Antiigist pärinevad idioomid (37) on Piirainen jaotanud omakorda kolme rühma: tuntud mütoloogilised jm lood, üksikute autorite tsitaadid, erinevatest antiiktekstidest pärinevad ütlused. Eelküsitluste käigus ilmnes ka, et sugugi kõik antiigist pärinevad populaarsed tekstid pole ühevõrra tuntud. Ka palju-uuritud piibliütluste (42) puhul ilmnes, et kõiki neist ei seostata niivõrd piibli kuivõrd iidse poeetikaga või legendide, muinasjuttudega või hoopis kirjanduslike tekstidega. Igal juhul on piiblist pärinevad väljendid suurepärase allikas uurimaks seost tekstiliste allikate ja idioomide vahel. Piirainen rõhutab, et väga vanade idioomide puhul pole sugugi selge, kus tekst algselt esines. Mingi väljendi ringlemine erinevates iidsetes allikates, olgu selleks klassikalised teosed või piibel, on põhjus, miks seesugused mitmekihilise intertekstuaalsusega idioomid on eritletud omaette rühmana (36). Selle rühma idioomide tuntus on ühtlasi suurim – pool nendest on levinud 50–75 keeles.

Erinevalt antiikset ja muud iidset päritolu väljenditest, on kirjandusliku päritoluga levinud idioomide üldarv väike (21). Seesugused idioomid on jaotatud kahte rühma:

maailmakirjanduse jutustused ja näidendid; nüüdisaja kirjanduslikud tööd, ajaviitekirjandus ja kinofilmid. Nendeks autoriteks maailmakirjanduses, kelle teostest pärinevaid idioome tuntakse laialdaselt, on Shakespeare, M. de Cervantes, Dante, Moliere, F. Schiller, J. W. Goethe jt, hilisematest W. M. Thackeray, R. Kipling, E. Hemingway, aga ka Ameerika autorid, kes toetusid oma loomingus põlisrahvaste legendidele (Cooper, Longfellow, May) ning muutsid üldtuntuks seni ühe rahva kõnepruuki kuulunud väljendid. Samas on neidki autoreid, kelle looming ei ole maailmas sugugi nii tuntud, kuid kelle teostest on oma elu hakanud elama mõnigi tuntud ütlus. Ka kirjanduslikku päritolu idioomide puhul tõstatub küsimus nende kirjanduslikust olemusest, sest sama hästi võib tegu olla juba eelnevalt eksisteeriva tekstiga, mida kirjanik on lihtsalt oma loomingus kasutanud.

Üheksandas peatükis käsitleb Piirainen vanasõnu ja vanasõnalisi üksusi kesk- ja reformatsiooniaegsetes allikates. Olulisimaks allikaks hiliskeskajal/varauusajal oli kahtlematult Rotterdami Erasmuse *Adagia* (1500), mis sisaldas 818 kreeka- ja ladinakeelset väljendit (hilisem väljaanne lausa 4200 vanasõnalist üksust). Kuigi Erasmuse tööd sisaldavad ütlusi, mis kujutavad endast klassikalist päritolu väljendeid, on enamik neist rahvakeelsed. Tegelikult on suurem osa tollal ringlevatest väljenditest seotud rahvatraditsiooniga. Kuna tolleaegne *lingua franca* oli ladina keel, kasutasid õpetlased oma töödes kohalikku päritolu vanasõnalisi ütlusi ladinakeelses tõlkes. Eelkõige levisid rahvakeelsed vanasõnad didaktiliste vahenditena uusaja Euroopa õpetlaste ja tudengite seas, kes üritasid sel moel parendada oma keelelist võimekust ladinakeelsete jutluste pidamisel. Teiseks oluliseks allikaks samast perioodist peab Piirainen kahtlemata Brueghel vanema maali “The Netherlandish Proverbs” (1559), mis tegelikult on saanud inspiratsiooni Rotterdami Erasmuse teostest. Vanasõnade populaarsusest keskajal ja reformatsiooniperioodil annavad tunnistust ka kirjanduslikku päritolu tekstid ja poliitilised pamfletid. Selles rühmas on esitatud suuremalt jaolt väljendid, mille esmaesinemisekohaks ongi üksnes mõni keskaegne vanasõnakollektsioon, kuigi väljend ise on äärmiselt laialt levinud.

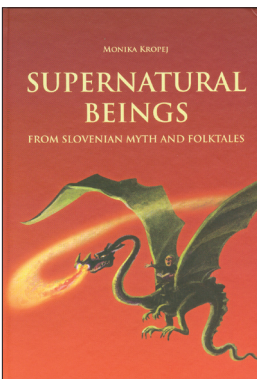
Töö analüütilise osa lõpetab kümnes peatükk, milles on esitatud rahvajuttudest, legendidest, loomavalmistest, muinasjuttudest pärinevad idioomid. Samal teemal ilmus Piirainenil ka artikkel töö vahepealse seisu kajastusena ajakirjas *Folklore* (nr 48). See sugust päritolu idioomide hulk ei ole suur (31) võrreldes intertekstuaalsetega (ühtekokku 136), ent nende tuntus eri rahvaste keeltes on siiski tähelepanuväärne. Suurema panuse on andnud siinjuures eelkõige Aisopose valmid. Siinjuures osutab Piirainen asjaolule, et kuigi nende tekstide tekkeajaks on antiik, jäi kõrgajaks siiski kesk- ja valgustusaeg. Just tänu M. Lutherile, G. E. Lessingile, J. de La Fontainile, I. Krölovile levisid valmide motiivid üle Euroopa. Piiraineni veendumuse kohaselt on paljud neist narratiividest andnud vanasõnalisi ütlusi, mis omakorda on aluseks samasisulistele idioomidele. Mõnevõrra segadust tekitav on siia rühma kunstmuinasjuttudest pärinevate väljendite (H. C. Andersen), aga ka nn rahvalikele väärarusaamadele tuginevate väljendite paigutamine, seda enam, et viimaste esmaesinemisekohaks kirjapanduna on kas mõni antiik- või keskaegne teos. Samas on mõistetav autori soov esitada sellised levinud motiivid, mille aluspõhi on tihtipeale ununenud, pigem folkloori rubriigis. Piirainen märgib, et just folkloorset päritolu idioomid valmistasid talle suurima üllatuse.

Kokkuvõtvalt tõdeb Piirainen, et pikka aega on fraseologismidele omistatud liigset keelespetsiifilisust, koguni tõlkimatust. Kujundlikku keelekasutust on peetud lausa

rahvuslik-romantilise meelsuse vaimus rahvuskultuurilise iseloomu ja mentaliteedi edasikandjaks. Keeltevahelisi sarnasusi on seletatud geneetilise põlvnemisega, inglise keele mõjuga, Euroopa ühise kultuurilise pärandiga, polügeneesiga, keelekontaktidega, mingi ühe kindla allika olemasoluga. Piirainen analüüsis nende selgituste paikapidavust 60 kõige levinuma idioomi peal ja leidis neist paika pidavat üksnes mõne. Neist kuus idioomi toob ta esile kui kõige laiemalt levinud (*most widely disseminated*), kuna need on fikseeritud 62–69 keeles (73 keelest): *night and day*; *to be / fight like cat and dog*; *to be someone's right hand*; *to play with fire*; *to take someone under one's wings*; *to tear / pull one's hair out*. Piirainen märgib, et neil kuuel on tõesti mingi ühisosa, olgu selleks siis kultuurilised traditsioonid või universaalsed kogemused. 60 enimlevinud idioomi nimistu sisaldab seesuguseid, mis esinesid 46–69 keeles. Autor toonitab, et kui siin leksikonis sisalduvaid idioome tuntaksegi väljaspool Euroopat, on olulisim nende idioomide Euroopa-sisene laialdane tunnus sõltumata keelekõnelejaskonna väiksusest. Seetõttu peabki Piirainen laialt levinud idioome areaalingvistilisest vaatepunktist huvipakkuvaks nähtuseks. Piirainen resümeerib, et kuigi koostatud raamat ei ole uurimustöö lõpp, vaid pigem ühe etapi kokkuvõte, võiks selle üks panuseid olla levinud idioomi mõiste juurutamine fraseograafias nii sõnaraamatutes, keeltevahelises ja komparatiivsetes uurimustes, aga ka õppevahendites. Eelkõige tahab autor aga oma tööga julgustada fraseoloogiaga tegelema väikeste ja ohustatud keelte uurijaid. Iseäranis tõstaksin esile Piiraineni tõdemust, et fraseoloogia on kõige haavatavam osa keelest, kuna traditsioonilised kujundlikud ütlused on need, mis hakkavad keelest kaduma esimesena, kui keel on kaotamas jalgealust. Elisabeth Piiraineni muljetavaldavalt avar ja samas põhjalik uurimistöö ei ole pelgalt kujundlike väljendite leksikon, vaid annab mõjuva ülevaate fraseologismide ajaloolisest kujunemisest ning ühtlasi Euroopa eri keelte fraseoloogiialase uurimistöö hetkeseisust.

Anneli Baran

Üleloomulikud olendid Sloveenia folklooris

Monika Kropelj. *Supernatural beings from Slovenian myth and folktales*. Ljubljana: Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts 2012. 284 lk.

Sloveenia etnoloog Monika Kropelj annab oma raamatus sissuka ülevaate rohkem kui 150 üleloomulikust olendist sloveenia folklooris. Allikmaterjalina kasutab autor peamiselt rahvajutte, kuid ka ajaloolisi ja kirjanduslikke käsitlusi. Ta toob paralleele teiste Euroopa maade (vähemal määral ka mitte-Euroopa kultuuride) pärimusega ning pakub välja võimalikke kirjanduslikke mõjutajaid. Tähelepanu on pööratud ka regionaalsetele eripäradele (nii mõnedki olendid on tuntud

ainult piirkondlikult või siis teatakse neid erinevates piirkondades erineva nime all). Raamatu lõpus on mahukas kirjandusviidete nimestik ja olendinimetuste register.

Sissejuhatavas osas esitab autor lühiülevaate müütide uurimise ajaloost ning visandab traditsioonilise pärimuse hetkeseisu Sloveenias. Ta nendib, et kuigi rahvajuttude ja muu pärimuse esitamine traditsioonilistes kontekstides on peaaegu hääbunud, on sellegipoolest peaaegu kõikjal täheldatav üldsuse huvi suurenemine rahvapärimuse vastu. Siiski on pärimuse tänapäevased kasutusvaldkonnad enamasti teistsugused, näiteks meelelahutus ja turism.

Raamatu sisuosas käsitleb autor olendeid neljas alajaotuses.

Esimene alajaotus hõlmab kosmoloogilisi uskumusolendeid. Siit saab lugeja pildi tekke- ja seletusmotiividega seotud olenditest, nagu maailma seljas kandev kala või härg, kelle liigutused põhjustavad maavärinaid, samuti mitmesugused jumalused, nagu Kurent, Veles, Kresnik või emajumal Mokoš ja tema derivaadid. Eesti pärimuseski tuntud püha Jüri ekvivalendina esineb sloveenia folklooris Zeleni Jurij, kellega seotud uskumuste päritolu kohta pakub autor huvitava seletuskäigu.

Teine alajaotus annab ülevaate müütilistest loomadest (näiteks üksisarvik, merehobune, kentaur), draakonitest, madudest ja lindudest ning neile omistatud rollidest. Tuntud on varandusi valvav ussikuningas (või -kuninganna), keda – nagu paljusid teisigi müütilisi olendeid – kujutatakse valgena, samuti majaanid mütolooilise kodusõjaja rollis.

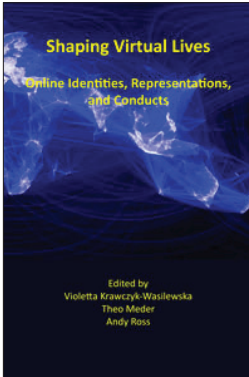
Järgneb alajaotus “Maa ja taeva vahel”, milles vaadeldakse hiiglast, konkreetsete looduskeskkondadega seotud olendeid (näiteks metsa- ja mäeolendid, veevaimud), saatust ettekuulutatavaid vaimolendeid, haldjaid. Veevaimude hulgas on välja toodud kümnekond erineva nimega veeolendit, kellest mitmed on esinenud eelkõige lastehirmutise funktsioonis.

Viimane alajaotus “Deemonid ja nõiutud hinged” võimaldab pilguheitu teispoosusega seotud kujutelmadesse sloveenia folklooris. Lugeja saab pildi põhjustest, miks mõned inimesed käivad pärast surma vaimolenditena maa peal ringi, näiteks võivad ebaloomulikkude surma surnud inimestest, aga ka ristimata surnud lastest saada rahu- tuid hinged, samuti ei leia rahu needuse alla pandud inimesed või karistamata jäänud kurjategijad. Selles alajaotuses leidub mitmete laiemaltki tuntud õudusolendite (näiteks koerakoonlased, libahundid, vampiirid) kirjeldusi. Siiski ilmuvad sloveenia usundiliste tõekspidamiste kohaselt mõned lahkunud elavate maailma tagasi ka heade kavatsus- tega, näiteks mingit lubadust täitma või vaenlasega ära leppima. Huvitav on ülevaade mitmesuguste hädade ja ohtude personifikatsioonidest, nagu surm, epideemiad (näiteks katk) või ka aplus.

Raamat lõpeb olendite sõnastikuga, kus antakse kokkuvõtlik ülevaade nende peamistest omadustest. Kokkuvõttes leiab raamatust nii eesti ja muudes usundites tuntud kujusid kui ka täiesti omanõulisi olendeid. Seega on raamat väärtuslik abimaterjal kõikidele uurijatele, kelle huvispektrisse kuuluvad uskumusolendid, ent sobib oma ladusa stiili tõttu ka laiemale lugejaskonnale.

Reet Hiimäe

Homo ludens – kujutades virtuaalseid elusid

Shaping Virtual Lives. Online Identities, Representations and Conducts. Violetta Krawczyk-Wasilewska, Theo Meder, Andy Ross (toim). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2012. 148 lk.

Päriselu ja virtuaalne reaalsus – need on kaks kategooriat, mille vastandumisi ja põimumisi uurides võib tänapäeva inimese ja kogu inimkultuuri oleviku kohta öelda nii mõndagi. Kogumiku *Shaping Virtual Lives. Online Identities, Representations and Conducts* enamasti folkloristi või etnoloogi taustaga uurijate seitse artiklit on pühendatud interneti uurimisele. Raamat on koostatud 2011. aastal Lissabonis toimunud SIEFi kongressil internetiuuringutele pühendatud paneeli ettekannete põhjal.

Raamatus käsitletakse mitmeid sotsiaalmeedia ja internetiga seotud teemasid: reeglid, rituaalid, moraal ja eneseesitlus ning mäng; stereotüübid ja rivaliteet vene rahvuslikes internetifoorumites; lein ja leinamine ning enesetapu ohvrite mälestamine internetis; interneti kui meediumi kasutamine tänapäeva usundilistes liikumistes.

Peatun järgnevalt mõnel põneval kogumikus leidunud uurimusel, mis mind kuidagi kõnetasid või sundisid otsima koduseid paralleele. Selle kogumiku valdavaks märksõnaks võiks väga vabalt olla *homo ludens*, sest mäng ja mängulisus ning inimese endast loodud kuvand selles mängus on seitsmest artiklist neljas uurimuse keskmes. Küberruumis loodud mängureaalsus võib olla täiesti fantastiline ja müstiline, kus toimivad oma teatud inimsuhted ja moraal nagu seda kirjeldab Óli Gneisti Sóleyjarson artiklis “Rules and boundaries: The morality of Eve Online”. Mitmed täiskasvanute hulgas populaarsed virtuaalmängud nagu IMVU (*Instant Messaging Virtual Universe*) ja *Second Life* aga püüavad matkida kogu inimelu tema mitmekesisuses. Nendes saab osaleja luua endast täiskuvandi, valida oma tegelasele kõik alates soost ja nimest kuni riietuse, elukoha, töö ja partnerini, lõbutseda, flirtida, pidada pulmi, harrastada küberseksi ja sünnitada lapsi. Näiteks inimeste romantilisi unistusi turvaliselt realiseeriv *online* kohtamine, nagu seda kirjeldatakse Violetta Krawczyk-Wasilewska ja Andrew Rossi artiklis “Matchmaking through avatars: Social aspects of online dating”, on kübermaailmas üha populaarsem trend, tegelikult ka äri, sest nende keskkondade loojad kasseerivad romantilise kohtingu eest New Yorgi või Pariisi virtuaalses kohvikus osalejate käest reaalset raha. Theo Meder ei määratlegi artiklis “‘You have to make up your own story here’: Identities in cyberspace from Twitter to Second Life” neid keskkondi mänguna, vaid vestlusena/lobisemisena (*chatting*) reaalses, mida peavad animeeritud avatarid 3D keskkonnas. Theo Meder tõdeb, et see kuju – avatar –, mille mängija enda esindamiseks loob, on idealiseeritud pilt iseendast ning peab olema atraktiivne ka teiste mängijate silmis. Selle kuju kaudu realiseerib inimene ühtlasi oma unistusi ja salafantaasiasid. Nii on paljud afro-ameerika ja aasia päritolu mängijad valinud end esindama euroopaliku välimusega tegelase või on mängijad loonud oma tegelikust soost erineva avatari, s.t mees naise, naine mehe. Siiski, nagu Meder märgib (lk 32), on side mängija ja tema avatari vahel üsna tihe ja väljendub just avatari tegudes ja jutus: “Meie

online elud ei ole midagi, mida saaks eristada päriselust: mõlemad on loomulik osa meie eksistentsist. Mõlemas keskkonnas me tegutseme, reageerime, mängime rolle ja teeme valikuid oma representatsioonide kohta.”

Minule kui tartlasele on väga huvipakkuv endise leningradlanna Maria Yelenevskaya käsitus “Moscow and St. Petersburg compete: Negotiating city identity on ru.net”. Üldjoontes tundub ka siin olevat tegemist nn võimu ja vaimu omavahelise rivaliteediga nagu Tartu ja Tallinna puhul. Yelenevskaya artiklis uuritakse Venemaa kahe juhtiva suurlinna internetis avalduvat identiteetide ja nendega seotud stereotüüpide muutumist, missugused on silmatorkavamad kategooriad nende kahe linna võrdlemisel ning seda, kuidas interneti kasutajad esitlevad end nende kahe linnaga seoses. Analüüsiks on kasutatud otsingumootoriga Yandex valitud erinevatest žanridest tekste ning visuaalset materjali: esseed, intervjuud, ajakirjanduslikud ülevaated, tele- ja raadiointervjuud, luuletused, naljad jmt. Uuriija on leidnud nende kahe linna puhul üheksa vastanduvat kategooriat. Kui Moskva on keskne, võimukas, rikas, dünaamiline, kommertslik, venelik, naissoost, julm ja vilgas, siis Peterburi on vastavalt perifeerne, nõrk, vaene, stagneerunud, kultuurile orienteeritud, euroopalik, meessoost, sõbralik ja romantiline. Maria Yelenevskaya uurimusest nähtub, et kuigi mitmed kahe linnaga seotud stereotüübid on seoses postsotsialistlike sotsiaalmajanduslike muutustega kadunud, on inimeste meeltes kinnistunud 19. ja 20. sajandi kirjandusel ja folklooril põhinevad arvamused.

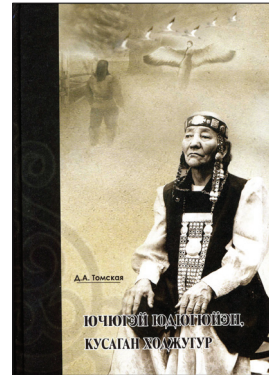
Anders Gustavsson on võrdleva vaatluse alla võtnud suitsiidi sooritanuid mälestavad internetileheküljed Norras ja Rootsis. Suitsiiditeemaga on Rootsi ja Norra tänapäeva ühiskonnas endiselt seotud tabulisus, võõritivaatamine ja hukkamõist, aga ka häbi, arusaamatus, mõistapüüdmine ning muidugi lein. Eriti viimaste tundmuste väljaelamiseks internetis loodud mälestusleheküljed on Anders Gustavssoni uuringu kohaselt rohkem populaarsed Rootsis. Norra ühiskond tervikuna on enesetappudesse ning neisse mälestuslehekülgedesse suhtumises tunduvalt konservatiivsem ja skeptilisem. Norras on püsinud ka enesetappudega seotud vanad traditsioonid ja uskumused, samas on Rootsis seoses surmateemaga adapteeritud mitmeid innovaatilisi ideid näiteks usundi alalt. Autor toob välja selle, et ühiskonna suhtumist suitsiidi mõjutavad mitmed tegurid. Muu hulgas avatam ajakirjandus, mis kõiki eetika seadusi järgivalt püüab esile tuua selle inimeste privaatsfääri puutuva lõpliku otsustuse põhjusi. Eestlastest lugejatel on kahtlemata huvitav kõrvutada Anders Gustavssoni uurimust suitsiidi ja sellega seonduvate uskumuste ning mälestamiselehekülgede kohta näiteks Liisi Laineste artikliga “Eraelu kriiside lahendamisest internetis: abiotsimine, enesetapp, lein” (2010) või Pille Runneli käsitlusega “Hiireklõpsu kaugusel asuvad surnuaiad” (2001).

Selle lühikese tutvustuse lõpetuseks tuleb tõdeda, et tegemist on huvitava ja vajaliku raamatuga, mis peaks olema interneti uurimisega tegeleva kultuuriuuriija, aga kindlasti iga folkloristi raamaturiiuilil, just hollandi kultuuriloolase Johan Huizinga raamatu *Mängiv inimene. Kultuuri mänguelemendi määratlemise katse (Homo ludens: Proeve ener bepaling van het spelelement der cultuur)* kõrval.

Eda Kalmre

Tänapäeva olonhood: eepiliste tekstide säilitamise ja avaldamise problemaatikast¹

Томская, Д. А. *Үчүгэй Үөдбүгүйээн, Куһаҕан Ходьугур = Ючюгэй Юдьюгюйээн, Кусаган Ходжугур*. [Сидоров, Е. С. (tõlk); koostajad Илларионов, В. В. & Никифорова, В. С. Шейкин, Ю. И. (vastutav toimetaja), Н.А. Алексеев (toim).] *Ин-т гуманитар. исслед. и проблем малочисл. народов Севера СО РАН. Сев.-Вост. федерал. ун-т им. М.К. Аммосова. Ин-т “Олонхо”. Аркт. гос. ин-т искусств и культуры. Якутск: ИГИ и ПМНС СО РАН, 2011. 376 lk.*

2005. aastal kuulutati jakuudi kangelaseepos *Olonhoo* ain-sana Siberi rahvaste teiste sama unikaalsete ja monumentaalsete eepiliste pärimuste seast UNESCO vaimse ja materiaalse kultuuri maailmapärandi nimestikku kuuluvaks. Selle fenomeni tähtsust ja tähendust jakuudi kultuurile tunnustati ja toetati ka Sahha (Jakuudi) Vabariigi tasandil: avaldati vabariigi presidendi käskkiri *Olonhoo* kümneaastaku kohta (2005–2015), avati riiklik sihtprogramm “Eepose *Olonhoo* säilitamine, arendamine ja levitamine”. 2005. aastal määrati igakuine eluaegne stipendium olonhoo mõlemale viimasele autentsele esitajale Darja Andrejevna Tomskajale ja Pjotr Jegorovitš Rešetnikovile.

Minu arvates on üks tähtsamaid reaalseid samme 2010. aastal M. K. Ammosovi nimelise Kirde-Venemaa Riikliku Ülikooli juurde asutatud Olonhoo Instituut, mille 15 kaastöölise digitaliseerivad ainekku, litereerivad ja tõlgivad tekste, valmistades neid avaldamiseks, ning tegelevad igakülgse propageerimistööga.

Tänaseks on Olonhoo uurimisinstituudi veebilehel (<http://iolonkho.s-vfu.ru>) kasutajatele avatud kuue eepose tekstid: osa on kättesaadavad *.doc või *.docx formaadis, osa *.pdf-formaadis. Nende seas on jakuudi- ja venekeelne D. M. Govorovi *Võitmatu Mildzū Bege* (Непобедимый Мюльдзю Бёгё)², jakuudi- ja vene keeles avaldatud N. G. Targovi *Ohjeldamatu Uol Er Sogotoh* (Неистовый Уол Эр Соготох), venekeelne V. O. Karataevi *Võimas Er Sogotoh* (Могучий Эр Соготох) ja kolm jakuudikeelset teksti: S. V. Petrovi “Оҕо дьулаах бухатыыр” (salvestatud 30.05.1960), V. I. Ivanovi “Хоорула Боотур” (21.09.2010) ja J. P. Borissovi kirjanduslik tekst “Баабый Баатыр”. Samal veebilehel on väljas ka audiosalvestused. Kaheksateistkümnest salvestusest (<http://iolonkho.s-vfu.ru/archive/audios>) on kuulatavad üksteist – need on P. A. Oiunski olonhoo “Ньургун Боотур Стремительный” katked, mida esitab Venemaa ja Jakuudi ANSV teeneline kunstnik, P. A. Oiunski nimelise Venemaa ja Jakuutia riikliku preemia laureaat G. G. Kolessova. Selle veebikeskkonna videosalvestused on veelgi esinduslikumad, kuid ka siin – kui pidada silmas eepilisi tekste – pole ükski neljast olonhoost, ei D. A. Tomskaja (“Тойон Нуотардыр Бухатыыр”, 04.03.1999; “Тойон Өксөкү Бухатыыр. Хотугу Аныыл Баай Хатын. Улахан уол Күүстээх Күөнчэ Бухатыыр. Кыра уол Ыһыктыбат туттуулаах Ылыктай Баатыр”, 18.03.1999; “Кыыс Дьоргуллай Бухатыыр”, 10.06.1999) ega P. E. Rešetnikovi “Айыы Дьураҕастай бухатыыр” (august 2000) esitused kuulamiseks ega vaatamiseks kättesaadavad, samuti pole kättesaadavad allalaadimiseks mõeldud videofailid (isegi veebilehel pakutud valiku “Lae alla originaalfail” juures).³

Ilmselt on alustatud töö veel pooleli.

2011. aastal said eeposte uurijad ja tänapäevaste jakuudi olonhoo-esitajate kunsti hindajad kingituse – D. A. Tomskajalt (1913–2008) 1987. aastal salvestatud olonhoo “Ючюгэй Юдюгюйэн, Кусаган Ходжугур” avaldati Venemaa TA Põhja osakonna Humanitaar- ja Väikerahvaste Uurimisinstituudi poolt. See on esitaja pärandi akadeemiline esmatrükk, aga ka uurijate esmavõimalus tutvuda traditsioonilise liigiga ja süzeede kooslusega olonhoos selle esitamise ajal.

Raamatusse kuulub sissejuhatavate artiklite osa (V. V. Illarionov, V. S. Nikiforova ja tõlk J. S. Sidorova), eepose jakuudikeelne variant (lk 61–180), venekeelne tõlge (lk 181–291), olonhoo lauldud episoodide noodistused (lk 292–340), jakuudi keele lingvistilised kommentaarid (lk 341–354) ja väiksema mahuga (kuid oluline) tõlke kommentaaride osa (lk 355–361), olonhoo tegelaste isikunimede register koos kommentaaridega (lk 362–366), D. A. Tomskaja olonhoode videosalvestuste loend (lk 367), samuti lühendite nimestik (lk 368–369) ning kasutatud allikate ja kirjanduse nimestik (lk 370–374).

Väljaande kiitust väärivatest omadustest tuleb esile tõsta eriti kahte. Esiteks on teadlikult loobutud teksti ühes ja ühtses vormis edastamisest. Esituses vahelduvad proosa ja laulumeetrumis proosa laululiste ja lauldud osadega. Selle tõttu on esitaja poolt retsiteeritud/laulumeetrumis proosa osad või lauluvormis esitatu antud edasi värsivormis (266 katket). Need osad, kus esitaja läks üle tavalisele proosavormile, on avaldatud proosana (192 katket). Lugeja võib veenduda väljaandjate töö täpsuses,⁴ kuulates raamatule lisatud CD-d. Teine oluline eelis ongi CD, mis sisaldab kogu raamatu elektroonilist varianti, kuid selle peamine väärtus on täismahus ehk üle nelja tunni (276 minutit) kestva audiosalvestuse kuulamise võimalus.⁵

Nii suurte tööde puhul on paratamatud ka teatavad puudused. Märgin vaid neist olulisemat – tekstide tõlget vene keelde. Tõlge on täiesti tasemel. Seda võiks isegi pidada eepose akadeemiliseks tõlkeks, ehkki tõlk ei ole suutnud hakkama saada teksti poesia ja vanapärase leksikaga ja on loobunud rida-realisest tõlkest: originaali 4 värssi on tõlgitud vene keelde 6 värssiga (katke 22), kümme kuuega (katke 64), üksteist kaheksaga (126) jpt. Samasugune “oleks” kehtib ka teksti üldise venekeelestamise tasemete kohta. Just siin tekib enim etteheiteid. Ma ei saa kuidagi leppida sellise kõnepäraste konstruktsioonidega nagu *старый старец* (lk 196), mida võib jätkata samalaadsete ebaõnnestunud tõlkevastetega: *достав из пазухи* (227), *забили, освежили, сварили, шкура выглядит, Как брошенная три года тому* (243), *спорую езду* (244), *таково решение испокон Священных отцов* (250), *слушают внутри двора* (252), *пусть будут неколебимы Суставы гибкие твои* (253), *с неведомых земель прибыли* (256), [камень] *Раскололся по верхушке* (259), *Еда, что готовила я, Прокисала, гнила до еды* (262), *перерезала ... наотрез* (264), *попадем в гибельные случаи* (265), *лежит простор, страна неоглядная, забился в обмороке* (266), *срезавают мясо* (267), *кому же как не за тебя ... выдавать ... дочь* (270), *пробило землю на девять печатных* (286). Tegelikult on selliseid ebatäpsusi ja äpardunud sõnakasutusi, rääkimata juba ortograafia- ja kirjavahemärkide vigadest, palju rohkem. Hoopis olulisem on aga muu. Vaatamata sellele, et eespool esitatud loetelu võib jätkata, arvan, et üldiselt on tõlge hea. Raamat tervikuna on valmistatud ette heatasemeliselt ja seepärast ei tohtinuks tõlke juures hoida kokku professionaalse vene keele korrektori ega keeleteimetaja arvelt. Mõni päev professionaalide tööd, ja venekeelne lugeja ei takerduks arusaamatute keelekonstruktsioonide otsa, ning selle võrra raamat võitnuks.

On ka teist laadi puudujääke, nt teadusliku käsitluse osas. Loen nende hulka osaliselt asjaolu, et ei selgu, kui palju eepilisi tekste on D. A. Tomskajalt kirja pandud. Ühest vastust ei saa sellele V. V. Illarionovi sissejuhatavast artiklist ega esitaja videosalvestuste loetelust juba seetõttu, et Jakutski rahvaloomingu maja kohta on öeldud, et seal on “veel mitmeid litereerimata olonhoo heli- ja videosalvestusi” (Illarionov 2011: 7). Ülejäänud 14 teksti kohta esitatakse andmed, osalt isegi täpsed salvestusajad, ka teksti mahu andmed on lugejale kättesaadavad,⁶ kuid sissejuhatav artikkel tutvustab lugejat vaid kolme D. A. Tomskaja esitatud olonhoo süžeedega. Avaldatud teksti kõrval tutvustatakse veel kahte kolmest sissejuhatuse autori poolt 1984–1987 salvestatud olonhoost: “Эрбэбэр Эрчимнээх Элитэр Бэргэн” ja “Көмүс Мөкүлүкээн оюнньор, Элгээн Ийэхсит эмээхсин”. Jääb selgusetuks, mille alusel on nimelt need kolm teksti valitud (vaevalt esindavad nad D. A. Tomskaja olonhoode kogu süžeelist mitmekesisust).

Siinjuures tasuks juhtida kolleegide tähelepanu mahukate eepiliste folklooritekstide ja muude eepilise pärimuse materjalide arvutitöötuse kogemustele. Multifunktsionaalse olonhoo-tekstide korpuse loomisel poleks koostajatel vaja välja valida ühte-kahte-kolme varianti, esitlemaks ühe või teise lauliku eepilise repertuaari spetsiifikat, motiive, vorme (igal juhul oleks see pingutus: osa kajastab harva tervikut, eriti kangelaseeposte puhul), sest uurijate käsutuses oleks konkreetset esitajalt jäädvustatud täiskorpus. See võimaldab sekunditega luua ühe või mitme teksti tavalisi ja pöördõnastikke (teisiseõnu konkreetse esitaja eepilise keele sõnastikke), võrrelda sõnavormide loendeid suvalise arvu tekstide puhul, selgitada välja sõnasagedused, analüüsida suvaliste sõnauhendite struktuuri, tuua nähtavale vormelid ja mitmed muud ühisosad jpm. Seda näitab nii minu enda kogemus šori kangelaseeposte tekstidega: kõigest kahe aastaga liitsin üksinda (töövälisel ajal) sellisesse korpusesse kümned mahukad eepilised tekstid. Olen saanud paralleelselt lõpptulemuse (audio- ja videosalvestuste litereerimine või käsikirjaliste jäädvustuste/autojäädvustuste kogu) ja standardiseeringu, teisiseõnu normaliseeritud kuju (vt corpora.iea.ras.ru).

Alustasin raamatu ülevaadet viitega, et olonhoo autentsete esituste kuulamine ja vaatamine Olonhoo teadusliku Uurimisinstituudi veebilehel on võimatu. Tahaks loota, et arhiivi loojad ei unusta, et olonhoo on mitte jäädvustajate vara (au ja kiitus neile!) ja mitte arhiivi vara, kus neid tekste hoitakse, ja isegi mitte esitajate vara, kes neid säilitasid ja (taas)lõid esitus- või salvestushetkel, vaid kogu inimkonna vara, mistõttu peaksid kõik salvestused esimesel võimalusel olema *online* kättesaadavad kõigile huvilistele ja eriti uurijatele. Mida enam on adekvaatseid helisalvestuste litereeringuid, mahakirjutatud tekstide tõlkeid teistesse keeltesse, analüütilisi kommentaare, seda enam võidab olonhoode uurimine, aga ka teadus tervikuna. See on banaalne, kuid väga aktuaalne mõte, mida toetab vene riiklike ja eriti akadeemiliste arhiivide ja nende “säilitajatega” suhtlemise kogemus.

Viimane remark. Võiksin pikalt kiita raamatut ning jätkata märkuste ja ettepanekute loeteluga. Tahaksin muljed loetust summeerida soovitusena seda raamatut lugeda. See on kasulik Siberi rahvaste keele, folkloori ja etnograafia uurijatele, samas kahtlemata huvitav kõigile suulise rahvapärimuse huvilistele.

Dmitri Funk

Tõlkinud Mare Kõiva

Kommentaariid

- ¹ Teostatud projekti “Inimene muutub maailmas. Identiteedi ja sotsiaalse adapteerumise probleemid minevikus ja kaasajal” (Человек в меняющемся мире. Проблемы идентичности и социальной адаптации в истории и современности, Vene Föderatsiooni riiklik grant П 220 № 14.В25.31.0009) raames.
- ² Kahekõitelise teose makett pdf-formaadis. Raamatu täielikke ilmutisandmeid vt Govorov 2010.
- ³ Audio- ja videosalvestuste kättesaadavust kontrolliti brauseritega Internet-Explorer ja Mozilla Firefox.
- ⁴ Teksti avaldamisprintsipi tutvustab V. V. Illarionovi sissejuhatav artikkel (Illarionov 2011: 38).
- ⁵ Jäädvustus on kolmel helikassetil. Litereeritud jakuudi tekstile on lisatud täpsed viited uue kasseti alguse ja poole kohta (esimene ja teine), mis edaspidi (litereeringut täpsustades) võivad teiste uurijate tööd hõlbustada.
- ⁶ Kindlasti on selliseid tekste palju rohkem. Vt nt UNESCO vaimse ja materiaalse kultuuri šedöövrite reklaamvoldikus väljakuulutatud olonhoo nimestikku (Olonhoo 2006: 13).

Kirjandus

Govorov, Dmitrii 2010. *Nepobedimyi Miul'dzhiu Bege = Myld'γ Bəḡə*: olonkho: v 2 kn. / Dmitrii Govorov. Nats. organizats. kom. Resp. Sakha (Iakutiia) po podgot. i provedeniiu desiatiletiia olonkho, Ros. akad. nauk, Sib. otd-nie, In-t gumanitar. issled. i problem malochisl. narodov Severa, M-vo obrazovaniia i nauki Ros. Federatsii, Sev.-Vost. feder. un-t im. M. K. Ammosova. Iakutsk: Bichik.

Illarionov, Vasilii 2011. Epicheskii repertuar verkhoianskoi skazitel'nitsy D. A. Tomskoi. Tomskaia, Dar'ia. *Ychγgei Yed'γγyieen, Kuhaḡan Khod'ugur = Iuchiugei Iudiugiuien, Kusagan Khodzhugur*. Iakutsk: IGI i PMNS SO RAN Tomskaia, lk 5–39.

Olonhoo 2006 = Iakutskii geroicheskii epos Olonkho – Shedevr Ustnogo i Nematerial'nogo Kul'turnogo Naslediia Chelovechestva. 25. noiabria 2005 goda (Shtab-kvartira IuNESKO, g. Parizh) / Institut gumanitarnykh issledovaniia AK Respubliki Sakha (Iakutiia); Respublikanskaia obshchestvennaia organizatsiia “Assotsiatsiia Olonkho”. Iakutsk.

Tomskaia, Dar'ia 2011. *Ychγgei Yed'γγyieen, Kuhaḡan Khod'ugur = Iuchiugei Iudiugiuien, Kusagan Khodzhugur*. In-t gumanitar. issled. i problem malochisl. narodov Severa SO RAN. Sev.-Vost. federal. un-t im. M.K. Ammosova. In-t “Olonkho”. Arkt. gos. in-t iskusstv i kul'tury. Iakutsk: IGI i PMNS SO RAN.

Doktoriväitekiri Korea šamanismist

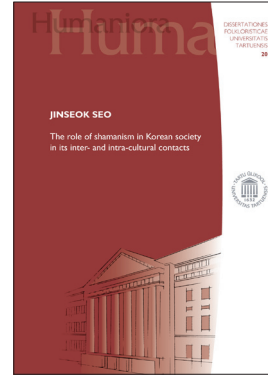
Jinseok Seo. *The role of shamanism in Korean society in its inter- and intra-cultural contacts*. Dissertationes folkloristicae Universitatis Tartuensis 20. Tartu: University of Tartu Press 2013. 201 lk.

6. juunil 2013. aastal kaitses Jinseok Seo Tartu Ülikoolis doktoriväitekirja *The role of shamanism in Korean society in its inter- and intra-cultural contacts*, juhendaja Ülo Valk, oponendid Mihály Hoppál, (Ungari Teaduste Akadeemia Etnoloogia Instituut) ja Aado Lintrop (Eesti Kirjandusmuuseum Eesti Rahvaluule Arhiiv). Doktoriväitekiri koosneb neljast eraldiseisvast artiklist, mis on ilmunud akadeemilistes ajakirjades Eestis, Lõuna-Koreas, Leedus ja Ungaris alates 2007. aastast, ja neile lisatud pikemast sissejuhatavast osast.

Šamanismi ja teiste traditsiooniliste usundite tugevad sidemed on Koreast loonud ainulaadse kuvandi, samas pole selge, kuidas pealetungiv lääne kultuur šamanismi kujundab. Väitekirjas sisalduvates artiklites käsitletud peamised teemad on kangelaslikkuse tunnusjooned ja naiskangelastest peategelased Korea mütoloogias (Korea šamanistliku pärandi kajastumine mütoloogias), vaimulike atribuutide sekulariseerimise protsess ja etnosümbolism, Korea šamanismi pärimuslik roll katalüsaatorina Korea kultuuri erinevate osade segunemisel väljastpoolt tulevate kultuurimõjudega ja Korea šamanismi uus potentsiaal tänapäeva kultuuritööstuses. Šamanismi vaadeldakse mitte pelgalt relikitse kultuuripärandina, vaid ka kui kaasaegset majanduslikku ressursi.

On selge, et esimese artikli kirjutamise ajal polnud dissertandil tulevast väitekirja tervikuna veel silme ees. Seepärast pole artiklis “Naiskangelased korea müütides” šamanismi teema võibolla nii esile tõstetud, kui võiks olla. Tegelikult puudutab ka teine artikkel, 2012. aastal ilmunud “The transition of sanctity into the secularity. The comparative analysis of function as the carrier of ethno-symbolism: Korean jangseung and the Lithuanian traditional wooden cross” väitekirja teemat vaid riivamisi, sest autor ei oletagi Korea tootemisammaste ja Leedu puuristide puhul muid seoseid, kui ainult mõnevõrra sarnasest poliitilisest olukorrast tingitud kasutuskontekst. Ülejäänud artiklid on väitekirja teemaga otseselt seotud ja asjakohased.

Sissejuhatava osa kokkuvõttes esitab dissertant oma seisukoha, mille järgi on Korea šamanism olemuselt kahetine – ühelt poolt üldine käitumiskoodeks ja kombestik ning teiselt poolt religioosne õpetus. Arvan, et mitmed selle töö probleemid tulenevad just šamanismi tõlgendamisest religioonina. Ma ei taha väita, et šamanismi ei või pidada religiooniks, kuid tahan rõhutada, et nii tehes tuleb mängumaa täpselt piirata, ehk siis analüüsile toetudes välja tuua just šamanismile omased religioonikomponendid. Kui seda ei tehta, on võimalik kogu antud kultuuri religioosset aspekti pidada kas šamanismiks või selle otsesteks mõjudeks, mis kahtlemata pole õige, kuna võimaldab näha šamanistlikku algupära ka neis fenomenides, mis tegelikult pole šamanismile ainuomased. Just see on juhtunud Jinseok Seo väitekirjas ja just sellise laialivalguse

vältimiseks on suurem osa teadlasi eelistanud vaadelda šamanismi pigem üleloomulise sfääriga suhtlemise tehnikate kogumina, millega võivad liituda eri usundite õpetused.

Terminoloogias. Mitmel pool on kasutatud sõna *vernacular* ilma laiendita. Minu teada on nii tavaks öelda vaid keele kohta, ehk siis *the Korean vernacular* peaks tähendama korea rahvakeelt või mingit muud keele vormi, mis vastandub kirjakeelele. Aga kui öeldakse: “In Korean vernacular the lyrical epic is very closely related with the descriptive or narrative minyo...” (lk 48), siis tundub jutt olevat millestki muust, kui rahvapärastest žanrinimedest vaid lingvistilisel tasandil. Parema arusaamise huvides oleks tulnud seal ja mujalgi täpsustada, kas mõeldakse vaid keelt või laiemalt kultuuri.

Töö sissejuhatavas osas tsiteerib Jinseok Seo mitmeid autoreid, kes väidavad, et Korea šamanismi ei ühenda Siberi omaga mitte miski. Siiski julgen selles kahelda, eriti ajaloolisi fakte silmas pidades. Nimelt olid Korea poolsaare kesk- ja põhjaosas paiknenud Goguryeo kuningriigil (üks kolmest Korea kuningriigist, 37 eKr – 668 pKr) tihedad liitlassuhted põhjapoolsete tunguusi päritolu mohe hõimudega, džurtšenite (*jurchen*) ja mandžude esivanematega. Suhted olid nii tihedad, et pärast seda, kui Tangi-Silla liit vallutas Goguryeo, rajasid selle väejuhid koos mohedega Balhae, Bohai (korea ja vene traditsioonis Parhe, 698–926) riigi. See oli päris suur korea ja mohe segaasustusega riik Korea poolsaare põhjaosas Mandžuuria ja Primorje aladel. Mohede sugulashõimud džurčenid vallutasid 1115. aastal Liao kuningriigi Põhja-Hiinas (mis osaliselt kattus Bohaiga), luues Jini dünastia, mille hävitasid mongolid 1234. aastal. Ka selles riigis võis elada hulgaliselt korealasi. Ent tunguusi sugu hõimude potentsiaal polnud sellega ammandatud – 1644. aastal vallutasid džurtšenid Pekingi ja rajasid viimase hiina dünastia – Quingi. Edaspidi nimetasid nad ennast mandžudeks, aga oma šamanismi töid kaasa ning seda praktiseeriti hiina keisrikojas kuni dünastia lõpuni. Seepärast ei suuda ma uskuda, et tunguusi hõimude šamanism korealasi kuidagi ei mõjutanud.

Ekstaasist ja transist. Autor kasutab oma šamanismi teoreetilise käsitlusena peamiselt Mircea Eliade tööd (originaal 1951, esimene ingliskeelne tõlge 1964), mis keskendus šamanismi käsitlemisel õpitud ja kontrollitud ekstaasitehnika esiletoomisele. Omas ajas oli töö teedrajav, kuid järgnenud 62 aasta jooksul on nii mõnedki Eliade seisukohad aktuaalsuse kaotanud. J. Seo tsiteerib küll Anna-Leena Siikalat, kelle ühes äratoodud tsitaadis esineb isegi teadvuse muutunud seisundi mõiste, kuid sellele ei pöörata mingit tähelepanu. Arvan, et teadvuse muutunud seisund (*altered state of consciousness*) sobib korea šamanismi ja šamanismi kohta paremini, kui transs ja ekstaas, sest see võimaldab võrrelda šamaani teadvuse seisundeid muude teadvuse seisunditega (näiteks kasvõi suulise eepika suurvormide esitajate omaga). Eliade kõrval esitatakse teiste korea uurijate seisukohti, mis osalt vaidlustavad seestumuse ja ekstaasi sobivuse korea šamanismi kirjeldamiseks sobilike mõistetena. Autori enda arvamus jääb siin, nagu mujalgi sissejuhatavas osas, üsna varjatuks. Ta esitab vaid oma välitööde vaatluse, kus seestumus (ja sellega kaasnev ekstaatiline seisund) oleks pidanud tabama ka (või eriti) rituaali tellijat (lk 18). Samas väidab dissertant neljandas publikatsioonis (rõhutus on A. L. poolt): “The delivery of messages from god, called *gongsu* in Korean, is another aspect of encounters with the gods. *Gongsu* refers to messages delivered by shamans **in a state of trance** during rituals. The messages can concern the welfare of the family or consist of a prophecy relating to a living person that deceased ancestors want to deliver

to their descendants; they are thus ultimately considered to be the words of the gods. To receive *gongsu* is one of the most important reasons to hold a shamanic ritual. Even though the formality of a ritual may be reduced, the *gongsu* cannot be omitted.” Selle lõigu kohaselt on transiseisundis vastu võetav sõnum šamaanirituaali kõige olulisem osa. Milleks siis sissejuhatuses kõik need transi esinemist kahtluse alla seadvad tsitaadid?

Töö mõningaseks puuduseks võib lugeda liiga vähe põhjendatud väiteid ühe või teise usundilise fenomeni šamanistliku päritolu kohta. Kuigi ma olen veendunud, et Koreas laialt levinud šamanism on mõjutanud inimeste hoiakuid ja religioosset käitumist isegi kristlikus kontekstis, ei leia ma sellele väitekirjast piisavalt kinnitust. Eksortsism, prohvetlus ja seestumus pole šamanismile ainuomased nähtused. Eksortsismi on läbi aegade praktiseerinud katoliku kirik, samuti on selle ajaloos palju prohvetlikke ennustusi, nägemusi jne. Kristlusega, eriti aga protestantlike vabakogudustega seotud rahvausus eksisteerivad need nähtused ka piirkondades, kus šamanismi ei tunta. Neli-pühilastest ei maksa siin rääkidagi, nende taotluslikud massilised vaimu pealetulekud, keeltes rääkimine jne on üldtuntud. Ka tuletan meelde kasvõi Elu Sõna koosolekuid viimase ärkamisaja Eestis, kus inimesed üksteise järel transsi langesid ja Ingerimaal 20. sajandi algul levinud levinud “hüppajate” (*hyppyseuralaiset*) liikumist. Selleks, et väita sedalaadi nähtuste otsest seost šamanismiga, on vaja väga põhjalikku ja detailidesse ulatuvat analüüsi.

Väitekirjale oleks kasuks tulnud mitmete käsitletud nähtuste vaatlemine mitte ainult korea kultuurikontekstis või võrrelduna Euroopaga, vaid laiemalt Euraasia kultuuride taustal. Samas ei saa seda piiratud mahu ja võimaluste tõttu ka ette heita.

Aado Lintrop

BOOK REVIEWS

Common features in the phraseology of European languages

Elisabeth Piirainen. *Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units*. International Folkloristics Vol. 5. Editors Alan Dundes, Wolfgang Mieder. New York: Peter Lang 2012. 591 pp.

An overview of the book is given by Anneli Baran.

Supernatural beings in Slovenian folklore

Monika Kropej. *Supernatural Beings from Slovenian Myth and Folktales*. Ljubljana: Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts 2012. 284 pp.

An introduction of the book by Reet Hiimäe.

Homo ludens – depicting virtual lives

Shaping Virtual Lives. Online Identities, Representations and Conducts. Editors Violetta Krawczyk-Wasilewska, Theo Meder, Andy Ross. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2012. 148 pp.

An introduction of the book by Eda Kalmre.

Modern olonkho: On the problems of preservation and publication of epic texts

Tomskaia, D. A. *Iuchiugei Iudiugiuien, Kusagan Khodzbugur*. [Sidorov, E. S. (transl); Illarionov, V. V. & Nikiforova, V. S. (comp); Sheikin, I. I. & Alekseev, N.A. (red).] In-t gumanitar. issled. i problem malochisl. narodov Severa SO RAN. Sev.-Vost. federal. un-t im. M.K. Ammosova. In-t "Olonkho". Arkt. gos. in-t iskusstv i kul'tury. Iakutsk: IGI i PMNS SO RAN 2011. 376 pp.

An introduction by Dmitri Funk.

A dissertation about shamanism in Korea

Jinseok Seo. *The role of shamanism in Korean society in its inter- and intra-cultural contacts*. Dissertationes folkloristicae Universitatis Tartuensis 20. Tartu: University of Tartu Press 2013. 201 lk.

An overview by Aado Lintrop.